

CAPE TOWN

Jurij Senegačnik

UDK: 913(680 Cape Town)
COBISS: 1.04

IZVLEČEK

Cape Town

Članek obravnava geografsko lego in nekatere najpomembnejše družbenogeografske značilnosti Cape Towna. Nenavadna zmes mestnega prebivalstva je nastala kot odraz svojske zgodovine. Na koncu se seznanimo tudi z nekaterimi posebnostmi Mizaste gore in Rta dobrega upanja.

Ključne besede

regionalna geografija, Afrika, Južna Afrika, Cape Town

ABSTRACT

Cape Town

Initially, the article deals with the unique geographical position of the town and continues with some of its unique social geographical characteristics. Unusual mixture of the population is presented as a result of the specific history. At the end the article deals with some peculiarities of Table Mountain and Cape of Good Hope.

KEY WORDS

regional geography, Africa, South Africa, Cape Town

AVTOR

Jurij Senegačnik

Naziv: prof. geografije in univ. dipl. etnolog
Naslov: Modrijan založba, d. o. o., Mestni trg 24,
1000 Ljubljana, Slovenija
telefon: +386 (0)1 251 9642
E-pošta: jure@modrijan.si

III B21/2002-1

496/8349

Eno najbolj edinstvenih mest na svetu.

Cape Town (afrikansko Kaapstad) ni samo najlepše južnoafriško mesto, ampak tudi eno najlepših in najbolj edinstvenih mest na svetu. K temu prispevajo tako njegove naravne kot družbene značilnosti.

Mesto ima samosvojo geografsko lego na skrajnem jugozahodu afriške celine, v neposredni bližini Rta dobrega upanja, ki je že portugalskim pomorščakom pomenil nekakšno prelomno točko na dolgi poti proti Indiji. Cape Town je tudi kasneje ostal pomembna prehodna postaja za plovbo med Evropo, Azijo in Avstralijo. Na karti sveta se nam pokaže kot ena od geografsko najbolj osamljenih svetovnih prestolnic in centrov moči. V njegovi bližini se srečujeta dva pomembna morska tokova. To sta Benguelski tok, ki prinaša hladno morsko vodo z območja Antarktike, ter topli Agulhaški tok, ki teče vzdolž jugovzhodne afriške obale, zavije okoli najjužnejše točke Afrike (rt Agulhas), in prinaša toplo morsko vodo na območje Cape Towna. Lega na stičišču dveh tako različnih morskih tokov seveda pomembno vpliva na mestno podnebje, ki ima sicer izrazite sredozemske poteze. Mnogi imajo Rt dobrega upanja zmotno za najjužnejšo točko Afrike. V resnici je ta točka rt Agulhas, ki bi po logiki moral biti tudi meja med Atlantskim in Indijskim oceanom, vendar se k Indijskemu oceanu prišteva morje vse do Rta dobrega upanja (2, 3, 5).

Geografska lega Cape Towna pa ni edinstvena le na makro, ampak tudi na mikro ravni. Vse posebnosti mestne lege lahko dojamemo šele ob pogledu na podrobnejši zemljevid. Pri tem karta iz običajnega atlasa ali avtokarta Južne Afrike ne zadostujeta. Cape Town ima namreč zelo nenavadno lego med dvema oceanoma, na nekakšnem stičišču Kapskega polotoka (Cape Peninsula) z južnoafriško celino. V smeri proti vzhodu, to je proti celini, za širitev mesta ni posebnih reliefnih ovir, nasprotno pa se v smeri proti zahodu dvigujejo gore Kapskega polotoka, med katerimi je najbolj znana Mizasta gora (Table Mountain oziroma Tafelberg, 1073 m). Zaradi nje ima mesto tako nenavadno obliko. Mestno središče, oziroma tisto, kar na razglednicah običajno občuduje-

Slika 1: Bivalna sosenska (belskih) premožnih slojev. Vsaka hiša ima bazen (foto: Jurij Senegačnik).

mo kot Cape Town, je danes pravzaprav le še svojevrsten zahodni odrastek vele mesta, ujet v nekakšno kotlino med Mizasto goro na jugu in atlantsko obalo Mizastega zaliva (Table Bay) na severu. Podrobnejši zemljevid nam razkrije, da se Mizasta gora zajeda globoko v mesto, prav tako pa se posamezni mestni deli (na primer Sea Point) raztezajo ob obalah Kapskega polotoka tudi povsem ločeno od preostalega mesta. Tudi človek s prirojenim čutom za orientacijo se zato na začetku v Cape Townu počuti kar malce izgubljenega. Čeprav nad seboj stalno gleda Mizasto goro, si točnega položaja med obema oceanoma nekako ne more dobro predstavljati. Celotni razgled z vrha te gore nas lahko prej zmede kot pa razbistri orientacijo v prostoru. Zato si je nujno potrebno pomagati z zemljevidom. Vse to nekoliko spominja na orientacijo v blodnjaku različnih fjordov na Norveškem. Spektakularno obmorsko lego Cape Towna postavljajo ob bok veličastnim obalnim vele mestom, kot so San Francisco, Vancouver ali Sydney, vendar vsakomur od njih

manjka nekaj, kar ima le Cape Town. To je nenavadna Mizasta gora skoraj sredi mesta. Za geografa je takšna enkratna mestna lega posebnost, ki si jo lahko temeljito ogleda z uporabo žičnice na Mizasto goro, ali pa z najemom letala oziroma helikopterja. Redkokje na svetu se to tako izplača.

Mesto ima še dvojne značilnosti, ki jih druga svetovna vele mesta ne premorejo. To so čudovite plaže za deskanje (za kopanje je voda vsaj v Atlantiku praviloma premrzla) in vinogradniško okolico.

Neponovljivost Cape Towna pa še zdaleč ni le naravnogeografska. Za nekatere sta še pomembnejši njegova družbena raznolikost in kontrastnost. Cape Town se nam vseskozi dozdeva nekako ujet v različne dvojnosti, ki so posledica njegove burne zgodovine. Mestna podoba je tako evropska kot neevropska, tako afriška kot neafriška. Na prehodu med steklenimi nebotičniki poslovnega središča ali ob obisku svetovljanskih restavracij in razkošnih trgovin Waterfronta (posebnega nakupovalnega središ-

ča na območju pristanišča) se počutimo kot sredi najbolj urejenih evropskih ali ameriških središč. Vsi problemi Južne Afrike, o katerih poročajo svetovni mediji, se nam sredi tega blišča zazdijo kot povsem neverjetno pretiravanje senzacij željnih novinarjev. Šele obisk barakarskih naselij v townshipih (oznaka za črnska bivalna naselja na obrobju južnoafriških mest) nas globoko pretrese in opomni na stvarnost, da smo na najrevnejši celini sveta. Cape Town je povsem izviren in nenavaden spoj »prvega« in »tretjega« sveta, spoj različnih ras in kultur, ki izvirajo s treh celin. Prav zato je nekaj posebnega tudi med južnoafriškimi mesti.

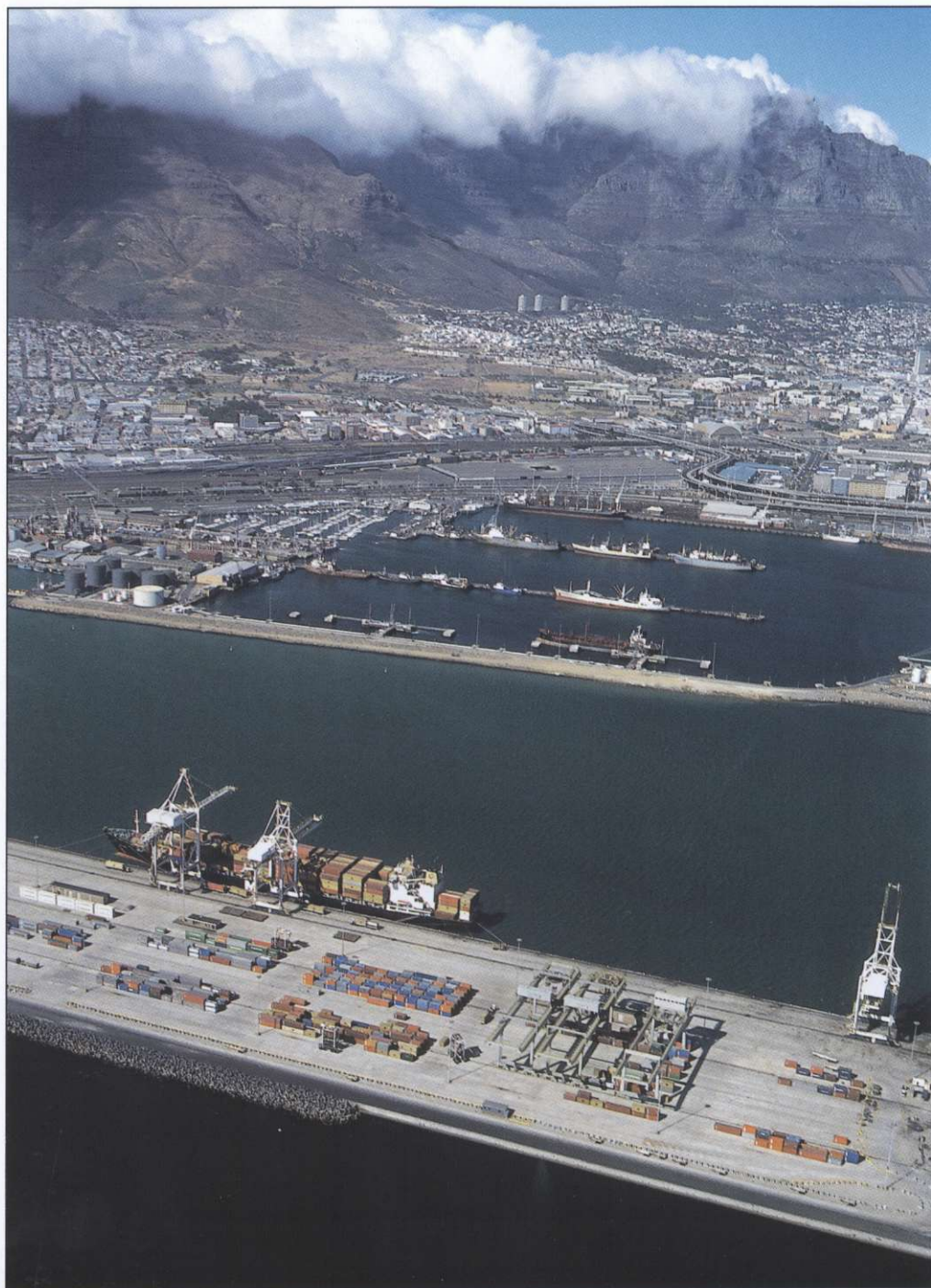
V njem še vedno prevladuje na nek način bolj sproščeno in svetovljansko vzdušje kot na primer v bolj resnem in v različne napetosti ujetem Johannesburgu. Seveda v tem tudi Cape Town ne more uiti južnoafriški stvarnosti. Preveč nerazrešenih stvari se je nakopičilo v času apartheida, nekaj pa tudi po njegovi odpravi, da bi lahko zdaj vse skupaj potekalo brez pretresov. Ena od najbolj opaznih posledic je zagotovo porast kriminala, ki ga takoj zaslutimo že

zaradi neverjetne količine raznovrstnih bodečih žic in alarmnih naprav, ki obdajajo tako rekoč vse, kar je količkaj vredno. Čeprav so svetovni časopisi v času apartheida vedno kot središče napetosti med črnsko večino in belsko manjšino navajali Johannesburg, se zdijo socialne razlike in neverjetni kontrasti med velikim bogastvom (belcev) in hudo revščino (črncev) prav v Cape Townu še bistveno večji. Ob primerjavi luksuznih belskih vil v samem mestu in okolici ter barakarskih townshipov, v katerih životarijo stotisoči črncev, se človeku morda prej kot kjerkoli drugje v Južni Afriki porodi občutek, da je apartheid odpravljen le formalno, dejansko pa v obliki velikih socialnih nasprotij živi še naprej.

V resnici problematika ni tako preprosta. Bogastvo in revščina se namreč danes več ne delita glede na raso, ampak glede na sposobnosti (če že hočete grabežljivost) posameznika. Ker je pritisk na nova delovna mesta zelo velik, si številni mladi beli Južnoafričani svojo prihodnost rajši iščejo v Avstraliji, Evropi ali Ameriki, pri čemer imajo boljše izhodiščne mož-

Slika 2: Barakarska naselja v jugovzhodnih predmestjih Cape Towna se vlečejo kilometre daleč in so ostro nasprotje blišču mestnega središča in nekaterih drugih delov mesta (foto: Jurij Senegačnik).

Slika 3: Pogled na pristanišče (spredaj) in mestno središče (zadaj) iz zraka (foto: Jurij Senegačnik).

nosti kot njihovi črnski vrstniki. Po drugi strani je potrebno vedeti, da je razraščanje velikanskih črnskih barakarskih naselij v predmestjih tudi del običajnih migracijskih tokov med podeželjem in mestom, ki jih pozna ves svet, zato niso več neposredna posledica apartheida. Trpek priokus ob takšnih izjemnih kontrastih pa vseeno ostane (3, 5).

Nenavadna zmes prebivalstva kot odraz svojske zgodovine. Leta 1991 so v mestu Cape Town uradno zabeležili 854.616 prebivalcev, na njegovem metropolitanskem območju pa 2,350.157 prebivalcev. Cape Town naj bi bil edino južnoafriško mesto, kjer črnci niso v večini. Ocenjujejo, da je bilo sredi 90. let v mestu 48 % mešancev (angleško *coloured*, afrikansko *kleurlinge*), 27 % črncev, 23 % belcev in 2 % Azijcev. Zaradi množičnega priseljevanja s črnkega podeželja zdajšnji natančni podatki o številu mestnega prebivalstva niso znani.

V verskem pogledu so pripadniki vseh ras povečini protestanti, čeprav je med mešanci v zadnjih letih nekoliko v porastu islam. Približno polovici mešancev in belcev je prvi jezik afrikanščina, četrtni angleščina, ostali pa so enako vešči obeh jezikov. Večina črncev kot svoj prvi jezik uporablja jezik ljudstva Kosa.

Takšna rasna mešanica je odraz svojske zgodovine. V času prihoda portugalskih pomorščakov so na območju Cape Towna živeli polnomadski Kojkoni (bursko Hotentoti), ki so se preživljali z živinorejo, lovom in nabiralništvom. Bantujskih črncev na tem območju tedaj še ni bilo. Leta 1487 je Portugalec Bartholomeo Diaz obplul Rt dobrega upanja, leta 1503 pa se je njegov rojak Antonio de Saldanha prvi povzpel na Mizasto goro. Kljub temu Portugalci niso imeli namenov, da bi se tu naselili za stalno. Proti koncu 16. stoletja so se sem začeli ozirati Angleži in Nizozemci. Šele Nizozemska vzhodnoindijska družba je dala na območju današnjega mesta postaviti stalno bazo za oskrbo ladij z vodo, mesom, sadjem in zelenjavo. To je zaupala Nizozemcu Janu van Riebeecku, ki je leta 1652 začel z gradnjo utrdbe in pridelovanjem zelenjave. Pri tem je tedanjih 120 evropskih priseljencev s simbolično pregrado ločil od

kojkonskih domorodcev. Za nameček so zaradi pomanjkanja delovne sile začeli kmalu uvažati sužnje, najprej iz zahodne Afrike, pozneje pa z Madagaskarja, Indije, Šrilanke, Malajskega polotoka in Indonezije.

Nizozemska vzhodnoindijska družba je nekaterim priseljencem začela dovoljevati lastne kmetije. Poimenovali so jih Buri, kar pomeni kmetje. Ti so kmalu začeli s svojimi pohodi v notranjost celine, kjer so se spopadali s Kojkoni. Kojkonsko prebivalstvo je bilo zaradi burske premoči v orožju in (od belcev) razširjenih boleznih kmalu zdesetkano.

Na območju Cape Towna je dolgo primanjkovalo žensk. Zato je prišlo do mešanja med belci in »uvoženimi« sužnjami, kot tudi do mešanja med preživeli Kojkoni in ostalimi. Rezultat vsega tega je bil nastanek posebne rasne mešanice, tako imenovanega kapskega mešanega prebivalstva, ki še vedno sestavlja večino prebivalstva. Ti rasni mešanci so bili veliko bolj v stiku z evropsko kulturo kot črnsko prebivalstvo v drugih delih Južne Afrike, zato v času apartheida niso bili v tako diskriminiranem položaju kot črnci.

Posebno manjšo skupino prebivalstva še danes tvorijo Kapski muslimani. Prve med njimi so pripeljali kot sužnje, naslednji pa so prišli kot politični zaporniki ali pribežniki iz Nizozemske Vzhodne Indije. Čeprav so bili iz različnih kolonij, so se sporazumevali v malajščini, ki je bila tedaj pomemben trgovski jezik. Zato so jih belci poimenovali kar Kapski Malajci. So muslimanske vere. Razvili so se v neverjetno trdoživo in homogeno skupnost, ki je preživela stoletja.

Kapsko kolonijo je konec 18. stoletja začela zasedla Velika Britanija, leta 1814 pa jo je Nizozemska tudi uradno prepustila tej državi. Pod britansko oblastjo je ostala vse do končne osamosvojitve v 19. stoletju.

Večino 20. stoletja v Cape Townu ni bilo takšnih rasnih napetosti kot drugod v Južni Afriki. Kapsko mešano prebivalstvo je večino časa lahko vsaj delno sodelovalo tudi pri upravljanju mesta in v političnem življenju. To se je nadaljevalo tudi v začetnem obdobju apartheida, ki so ga vzpostavili leta 1948. Kmalu pa je režim

tudi tu pokazal zobe. V zahodnem delu Kapske province se črnici uradno niso smeli naseljevati, zato so njihova barakarska naselja rasla na vzhodnih obrobjih Cape Towna. Oblast jih je z buldožerji rušila, vendar so prav kmalu zrasla nova. Enega največjih nesmislov je režim pokazal z rušenjem posebnega mestnega okrožja nedaleč od mestnega središča. Imenovalo se je Okrožje šest. V njem je v kozmopolitskem vzdušju živelo večinoma mešano prebivalstvo, ki pa je s svojo vitalnostjo postalo trn v peti režima. Zato so okrožje leta 1966 razglasili za belsko, ga zravnali z buldožerji, okrog 50.000 njegovih prebivalcev pa razselili po okoliških townshipih (3, 4, 5).

Kljub temu, da Cape Town ni bil nikoli izrazito črnsko mesto, je odigral pomembno vlogo v boju proti apartheidu. Septembra 1989 so v njem organizirali miren protesten shod s 40.000 udeleženci, ki je pripomogel k ustvarjanju ugodnejše klime za podobne akcije v drugih delih države. Vse to je leta 1994 pripeljalo do prvih demokratičnih volitev in konč-

ne odprave apartheida, ne pa tudi do odprave neizmernih socialnih razlik med različnimi deli mesta. Zanje ni videti, da bi jih bilo mogoče odpraviti v kratkem času.

Mizasta gora in Rt dobrega upanja.

Mizasta gora je nekakšen mestni simbol, ki ga poznajo po celem svetu. Ob jasnih dneh se jo z morja vidi tudi od 200 km daleč. Številnim pomorščakom je v preteklosti služila kot pomembna orientacijska točka. Gora ni pomembna le zaradi prepoznavne oblike in lege tako rekoč sredi mesta, ampak tudi zaradi izjemno raznolikega rastlinstva. Kar 1400 različnih vrst uspeva na njej, mnoge med njimi so endemične (1).

Mizasta gora pomembno vpliva na mestno podnebje. Zaradi tisočmetrske višinske razlike so lahko temperature na njej nepričakovano nizke. Kadar z Indijskega oceana zapiha močan jugovzhodni veter, kar se dogaja predvsem poleti, dobi gora značilno belo »kapo«. Ta veter se potem kot nekakšna burja v sunkih spušča proti mestnemu središču in čisti tamkajšnji onesna-

Slika 4: Znameniti Rt dobrega upanja (v ozadju slike) je v resnici le dokaj neizrazit stranski odrastek Kapskega polotoka. V ospredju vidimo značilno »sredozemsko« rastlinstvo (foto: Jurij Senegačnik).

Slika 5: Izredno slikoviti Cape Point je v primerjavi z neizrazitim Rtom dobrega upanja v bistvu »pravi« zaključek Kapskega polotoka, ki v obliki velikanskega skalnega rezila počasi potone pod stik Atlantskega in Indijskega oceana (foto: Jurij Senegačnik).

žen zrak. Zaradi njegovih »zdravilnih« učinkov ga imenujejo kar »kapski doktor« (5).

Mizasta gora je najvišja v verigi vrhov na Kapskem polotoku, ki so večinoma vključeni v obsežen narodni park, na skrajnem jugu polotoka, približno 80 km južno od Cape Towna, pa je Naravni rezervat Rt dobrega upanja (Cape of Good Hope Nature Reserve). V njegovem jugovzhodnem delu postaja polotok čedalje ožji. Še pred koncem iz njega proti jugu »štrli« neizrazit stranski odrastek. Ima strme klife, pod katerimi živijo kolonije južnoafriških pingvinov. Če ne bi napisi opozarjali, da je ta slabo izrazit odrastek v resnici znameniti Rt dobrega upanja, ga zagotovo ne bi iskali tu, ampak nekaj kilometrov naprej, na dejanskem koncu Kapskega polotoka. Tam je v obliki velikanskega skalnega rezila, ki se polagoma potaplja pod morje, precej bolj veličasten rt z imenom Cape Point. Turisti so nad neizrazitostjo Rta dobrega upanja pogosto malce razočarani, vendar jih takoj za tem navduši res

enkratni Cape Point, ki leži le streljaj vstran. Zaradi bližine se da v enournem sprehodu povzpeti na oba rta in obenem občudovati edinstveno rastlinstvo, ki nas zelo spominja na tisto iz evropskega Sredozemlja.

1. Brett, M., Mountain, A. 1997: *Touring Atlas of Southern Africa*. Struik Publishers (Pty) Ltd. Cape Town.
2. Cape of Good Hope. *Encyclopaedia Britannica, Inc.* 1999–2000. Medmrežje: <http://www.britannica.com>. 20. 2. 2001.
3. Cape Town. *Encyclopaedia Britannica, Inc.* 1999–2000. Medmrežje: <http://www.britannica.com>. 20. 2. 2001.
4. Cape Town. *Microsoft Encarta Online Encyclopedia 2000*. Medmrežje: <http://encarta.msn.com>. 20. 2. 2001.
5. Murray, J., Williams, J., Everist, R. 1998: *South Africa, Lesotho & Swaziland. Lonely Planet*.